

Lars Hertzberg

Yhdenvertaisten keskusteluun

Onko nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa sijaa filosofialle? Klišeekin sanoo, että elämme aikaa, joka mieli arvioida kaikkea ihmistoimintaa taloudellisin termein. Jokainen julkisia varoja vaativa hanke joutuu oikeuttamaan itsensä hyötyperustein. Mutta mitä hyötyä on filosofialta? Houkuttaa ajatella, että filosofian aika on ohi.

Näin yksinkertaistetaan kuitenkin nykyihmisen ajattelutapaa. Unohdamme helposti, että yhteiselämämme on seikkoja, joihin ei edes kovanahkaisin ekonomisti olisi valmis liimaamaan hintalappua. Esimerkistä käy muoto, jolla demokratiaksi kutsuttua, länsimaissa kehittyntä poliittista valtaa legitimoidaan. Mitä hyötyä on demokratiasta? Tutkimukset tosin osoittavat, että kansanvaltainen yhteiskuntamuoto tuo mukanaan tiettyjä kehitysetuja, mutta pohjimmitaan kysymys on väärin asetettu. Demokratiaa ei voi alistaa hyötynäkökohdille, koska se muodostaa foorumin, jolla pyritään vastaamaan itse kysymykseen yhteiskunnallisesta hyödystä. Jos tiukkaa demokratian hyötyä yhteiskunnalle, liikkuu siis loogisessa kehässä.

Tässä katsannossa rinnastuvat demokratia ja filosofia. Näille kahdelle perinteelle ei ole yhteistä vain se, että kumpikin tavataan juontaa antiikin Kreikasta. Kysymys filosofian hyödystä on yhtä osumaton kuin kysymys demokratian hyödystä, sillä hyödyn ja sen tärkeyden kysyminen muodostaa filosofisen ongelman.

Demokratian ytimessä eivät ole vaalit ja äänestykset, vaan niitä ympäröivät väittelet. Kansanvallassa eripurat

eivät ratkea eri eturyhmien välisin sokein voimainkoetuksin, vaan nivelämällä ja törmäyttämällä toisiinsa kilpailevia näkökulmia yhteisiin asioihin. Ilman tätä debattia demokratia vajoaisi enemmistödiktatuuriksi.

Yhteiskunnallisen keskustelun tarve pohjautuu todellisuuden monitulkintaisuuteen. Poliittisia päätöksiä ei siksi voi johtaa mekaanisesti yhteiskunnan jäsenten kerralla pysyvästi ilmaisemista mielilyksistä. Näkemyksemme siitä, mitä syvimiltämme tahdomme, mikä käy päinsä saavuttaa ja mitä tavoitteittemme toteuttaminen tarkoittaisi, muuntuu jatkuvasti kohtaamisissa toisten kanssa. Tarvitsee vain seurata käynnissä olevia kinas- teluja oikeudenmukaisesta palkkauksesta tai kansalaisen soveliaasta vastuusta omasta terveydestään.

Vastaavasti filosofisen vuoropuhelun tila riippuu siitä, että olemassaolon ymmärtäminen on avoin kysymys. Tämä voidaan käsitellä myös niin, että oman ajattelumme ymmärtäminen on avoin kysymys. Kun meitä vaaditaan toisten edessä erittelemään näkökantaamme, löydämme vähitellen muotoilun, jonka takana saatamme seistä. Keskustelussa toisten kanssa keksimme omat ajatuksemme. Eikä tämä tapahtumain kulku täydellisty milloinkaan.

Olisi liioittelua väittää, ettei mikään demokratia luonnu ilman filosofien ammattikuntaa. Sen sijaan voisi sanoa, ettei mikään yksiselitteinen jakolinja erota yhteiskuntadebattia filosofisesta ajatustenvaihdosta. Filo-

sofaton yhteiskunta ei ole *huonompi* yhteiskunta: me yksinkertaisesti *emme osaa kuvitellakaan*, millainen se olisi. Käytännössä filosofiaa harjoitetaan vastakin kaikissa ihmisyhteisöissä, olipa tarjolla julkisesti rahoitettua filosofian koulutusta ja tutkimusta tai ei. Keskustelun laatu vain taatusti vaihtelee.

Saattaisi siis esittää, että demokratia on aina filosofista. Mutta vakuuttaa voi myös, että filosofia on demokraattista. Toisin kuin muilla yliopistollisilla aloilla, filosofiseen sananvaihtoon kaipaavalta ei kysytä pääsyvaatimuksia eikä hänen eteensä kohoteta kynnyksiä. Ei liioin ole mitään tieto- tai oppirakennelmaa, joka täytyisi ensin omaksua, saati kalliita laitteistoja hankittavaksi etukäteen. Tarvitaan vain sitoutumista selkeyteen ja valmiutta kuunnella toisia, tahtoa ponnistella itsensä ymmärretyksi tekemiseksi. Näitä ominaisuuksia ei ehkä kaikilla ole. Asennoitumistavasta kuitenkin puhutaan, ei mistään, mikä olisi varattu vain jollekin yhteiskunnan erityiselle eliitille.

Akateemisille filosofeille ei ole aina vaivatonta tunnustaa tätä. He hyödyntävät kernaasti milloin mitään termiryöstöä ja tiettyä historiallista viitekehystä. Ammattitietoudesta tulee herkästi suojamuuri, jonka taakse piiloudutaan, jotta voitaisiin nauttia erityistieteilijäin osaksi koituvasta arvostuksesta. Haluan sanoa vastaan: jollei pysty selittämään kysymyksenasetteluun kansankielisesti, puuhastelee jonkin sellaisen parissa, joka ei ansaitse filosofian nimeä. Kuin syytäisi katteettomia šekkejä.

Suotakoon lainaus yhdysvaltalaisen filosofian Gossen Rudalta', vastikään edesmenneeltä Richard Rortylta (en

mitenkään tahdo vihjata, että allekirjoittaisin kaiken Rortyn kuunaan sanoman, mutta tässä näen hänen osuvan naulan kantaan):

”Filosofian ammattilaistuminen, sen muuntuminen akateemiseksi oppialaksi, oli välttämätön paha. Se on kuitenkin rohkaissut yrityksiin tehdä filosofista itsenäinen näennäistiede. Näitä pyrintöjä pitäisi vastustaa. Mitä enemmän filosofia vuorovai-
kuttaa toisten inhimillisten askareitten kanssa – ei vain luonnontieteitten vaan myös taiteen, uskonnon ja politiikan – sitä painokkaampaa siitä tulee kulttuuripolitiikalle, ja täten hyödyllisempää. Mitä enemmän se tavoittelee omalakisuuutta, sitä vähemmän huomion väärti se on.”

Ammattifilosofia on tärkeää. Keskustelu uhkaa tylpistyä ilman sitä. Mutta ammattimainen filosofia ei toiselta puolen voi menettää kosketustaan ympäröivään kulttuuriin sairastumatta kuolettavaan verenvähyyteen. Tasapaino maallikkosten ja ammattilaisten välillä on välttämätön. Tämä pätee mielestäni filosofiaan enemmän kuin mihinkään muuhun yliopistolliseen alaan.

Uuden suomalaisen filosofiaportaalin merkitys erottuu minun silmissäni muun muassa tätä taustaa vasten. Siitä tulee tärkeä työkalu akateemisille filosofeille samaan aikaan, kun se suo kaikkien kiinnostuneitten osallistua keskusteluun, seurata kansainvälisiä filosofisia tapahtumia, hankkia selvyyttä

filosofisiin käsitteisiin ja muodostaa kuvaa suomalaisen filosofian historiasta. Sitä paitsi parilla hiiren klikkauksella pääsee käsiksi jättiläismäisen suureen valikoimaan filosofian klassikoita. Kaikki tämä sujuu, asuttaapa itse Helsinkiä, Utsjokea vai Santiago de Chileä. Kunhan vain saa käyttöön tietokoneen – jollei omaa ole, niin yleiset kirjastot palvelevat.

Tahtoisin verrata portaalin avaimista erääseen tapaukseen Suomen filosofiassa 134 vuotta sitten. Helsingin yliopiston filosofian professori Thiodolf Rein perusti 1873 Suomen Filosofisen Yhdistyksen. Se oli keskustelufoorumi, jossa opettajat, opiskelijat ja kaupunkilaiset saattoivat tavata toisiaan tasa-arvoisessa debatissa. Vaikka yhdistys suurelta osin täydensikin yliopisto-opetusta, siitä oli ajoittain myös tapahtumapaikaksi, jossa muun muassa kiisteltiin suomen kielen asemasta, naiskysymyksestä, rakkaudesta, demokratiasta, sosialismista ja rauhan-
aatteesta.

SFY:stä on kenties tullut erikoistuneempi akateemisen filosofian näyttämö. Sen toiminta myös keskittyy pääkaupunkiin. Sen tähden on ilahduttavaa, että filosofiaportaali voi nyt periä osan sen ulospäin suuntautuvammista toiminnoista.

Arvokas avaus on tehty, kiitos ennen kaikkea Tuukka Tomperin ja Sami Syrjämäen Eurooppalaisen filosofian seurasta ja filosofisesta aikakauslehdessä *niin & näin* sekä Yrsa Neumanin Åbo Akademin filosofian laitokselta.

Mitä yhteistä on ralliurheilulla, lastenkulttuurilla ja filosofialla? Kaksikin. Niissä kaikissa Suomella on yllättävän vahvat asemat maailmalla. Niissä kai-

kissa tuntuu suomenruotsalaisten painava panos. Ajattelen tietenkin Tove Janssonia ja Marcus Grönholmia, filosofiassa taas Edvard Westermarckia, G. H. von Wrightiä ja Erik Steniusta. Tätä ajatellen käy hyvin laatuun, että ruotsinkielinen osuus filosofia.fi:ssa on niin vahva kuin on. Yrsa Neuman oivalsi hankkeen tärkeyden Turussa ja lähti mukaan sen suunnitteluun jo varhaisessa vaiheessa, toteutti suuren osan portaalin ruotsinkielisestä puolesta ja onnistui, viimeisenä vaan ei vähäisimpänä, järjestämään sille lisärahoitusta. Meillä on syytä olla hänelle kiitollisia.

Suomentanut Jarkko S. Tuusvuori

Suomentajan huomautus

Puheenvuoro pidettiin Filosofia.fi:n avajaisissa 26. syyskuuta 2007.

1. Ruotsalaisen pilalehden, *Grönköpings Vecklobladin* (1902–), hahmosta, saksilaiselta nuorukaisesta Emil Rudasta juontuva yleisnimi epäkunnioittavalle sällille. Lähdeviitteeksi kelvannee tässä yhteydessä vain vapaan tiedonkulun ja itseorganisoinnin työssija, maksuton Wikipedia-verkkosivu: http://sv.wikipedia.org/wiki/Emil_Ruda